

บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการระงับข้อพิพาทในชุมชน ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ย

Role of Rajabhat University on Dispute Resolution in the community by Using Mediation.

วันที่รับบทความ: 22 พฤศจิกายน 2565

ยุทธศักดิ์ ดือรัมย์¹

วันที่แก้ไขบทความ: 7 ธันวาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ: 14 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ในบทบาทและความรับผิดชอบของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 8 (4) เรียนรู้ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่น ให้มีจิตสำนึก ประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ถ้ามหาวิทยาลัยราชภัฏส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในชุมชน ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นการบริการวิชาการอย่างหนึ่งจะทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าถึงความ ยุติธรรมด้วยตัวเอง ด้วยความสมัครใจ ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา รักษาสัมพันธภาพในชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน และเมื่อชุมชนเข้มแข็งประเทศชาติจะพัฒนาและมีความมั่นคง

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยราชภัฏ การระงับข้อพิพาทชุมชน การไกล่เกลี่ย

¹ อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: yuthasak.d@dru.ac.th

Role of Rajabhat University on Dispute Resolution in the community by Using Mediation.

Received: November 22, 2022

Yuthasak Deearam¹

Revised: December 7, 2022

Accepted: December 14, 2022

Abstract

Rajabhat University is an institute of higher education for local development which distributes in every region of the country. The roles and responsibilities of the University under Rajabhat University Act, BE. 2547 in Section 8 (4) are to learn and reinforce the strength of community leaders, religious leaders, and local politicians for democratic consciousness, conscience, ethics, and capability in development of community and local administration for common interest. However, Rajabhat University should encourage knowledge about mediation to settle the dispute resolution in the community which is also a kind of academic service. This will make people in community beable to access the justice by oneself, with volunteering, saving cost, time and keep relation in community which strengthen the community. When the community is strong, the country will develop with prosperity.

Keywords: Rajabhat University, dispute resolution in the community, mediation

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: yuthasak.d@dru.ac.th

บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2547 กำหนดให้เป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน พัฒนาพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยาเพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ผลิตครู ตามมาตรา 7 ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง

โดยในการทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ถูกกำหนดไว้ใน มาตรา 8 ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา 7 ให้กำหนดภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยดังต่อไปนี้ 1) แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล 2) ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพสอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ 3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึกและความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ 4) เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่น ให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม 5) เสริมสร้าง ความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง 6) ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 7) ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และ 8) ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการ อันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติการกิจของมหาวิทยาลัย

จากที่ได้กล่าวข้างต้น คือ บทบาทหน้าที่ภารกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ถูกกำหนดให้เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เพราะมหาวิทยาลัยราชภัฏมีทั้งหมด 38 แห่ง มีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ แต่ละมหาวิทยาลัยก็จะมีพื้นที่ในความรับผิดชอบที่ได้กำหนดไว้ หนึ่งในพันธกิจสำคัญของยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ฉบับปรับปรุง 11 ตุลาคม 2561 ได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนให้มีคุณธรรมและความสามารถในการบริหารงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หนึ่งในตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ ตัวชี้วัดที่ 1.9 ร้อยละของหมู่บ้านที่มีดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมชุมชนเพิ่มขึ้นของยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาแล้วเราจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏมทบพาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า สร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชน นอกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏจะมีหน้าที่ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาแล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งในสังคมที่เป็นหน่วยงานรัฐทำหน้าที่ประสานความร่วมมือต่าง ๆ จากภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อนำมาพัฒนาส่งเสริมเผยแพร่ให้แก่ท้องถิ่น ชุมชน ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละมหาวิทยาลัย อย่างที่ได้กล่าวไปในเบื้องต้นแล้วว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏมทบพาทหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็มีบริบทวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไปตามภูมิภาคของแต่ละพื้นที่ของประเทศ

โดยในสถานการณ์ปัจจุบันหลังจากประเทศได้ผ่านวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19 มา สังคมได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิตมาสู่สังคมดิจิทัล ประกอบกับปัญหามากมายที่เกิดขึ้นนำไปสู่ความขัดแย้งของสังคม ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหากไม่ได้รับการแก้ไขจะก่อให้เกิดปัญหามากมาย ยังเป็นปัญหาในชุมชน เช่น ปัญหาเพื่อนบ้านที่มีรั้วบ้านติดกันเกิดความไม่เข้าใจกันโต้เถียงกันไปมาจนนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทะเลาะวิวาทกันจนทำให้ชุมชนนุ่นวายนานปลาย จนกระทั่งมีการทำร้ายร่างกายจนเกิดเป็นคดี เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก คือ กระบวนการทางศาล เมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางศาลแล้ว ประชาชนที่เกิดข้อพิพาทกันจะต้องเสียเวลาที่จะต้องไปให้การในชั้นศาล เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปศาล ค่าใช้จ่ายในการตั้งทนายความขึ้นมาต่อสู้คดี เสียเวลาในการประกอบอาชีพ เป็นต้น สิ่งที่เกิดจากการมีข้อพิพาทกันเป็นสิ่งสร้างความลำบากยุ่งยากให้แก่ตัวเอง ชุมชน และส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมและความเจริญของบ้านเมือง เนื่องจากเวลาที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติกลับต้องสูญเสียไปกับการไปต่อสู้ทะเลาะกันเองในสังคมหรือในชั้นศาล อีกทั้งระยะเวลาในการดำเนินคดีก็จะสิ้นสุดกระบวนการความใช้ระยะเวลา

แต่ถ้าเราจะมีกระบวนการที่จัดปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วยตัวของเราเองเป็นผู้เลือกเพื่อยุติปัญหา โดยอาศัยกลไกการพูดคุยกันเองให้ยุติในบ้าน ในชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องไปสู่กระบวนการยุติธรรมหลักย่อมส่งผลให้ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ตลอดจนทั้งรักษาสัมพันธภาพของทั้งคู่ไว้เหมือนเดิมไม่มีแพ้หรือชนะ มีแต่คำว่าเสมอภาคกัน บนหลักการความพึงพอใจของคู่พิพาท โดยไม่ต้องมีคนถูกหรือคนผิดอย่างในกระบวนการยุติธรรมทางศาล จะสร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน เมื่อชุมชนสงบสุขก็จะส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน ย่อมเป็นผลให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้รวดเร็วและยั่งยืน

การระงับข้อพิพาท

ในปัจจุบันกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นมี 4 วิธี ได้แก่ (พรณยง พุฒิภาษ, 2550, หน้า 47-55)

1. วิธีการเจรจาต่อรอง (negotiation) คือ วิธีการระงับข้อพิพาทที่เป็นธรรม ประหยัด และรวดเร็ว สามารถรักษาความลับและสัมพันธภาพระหว่างคู่ความด้วยกันเอง ด้วยวิธีการพูดคุยแก้ไขปัญหาด้วยตัวของคู่พิพาท สามารถทำได้ทุกเวลาทุกสถานที่ตามที่คุณพิพาทเห็นสมควรร่วมกัน

2. วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (mediation) คือ วิธีการระงับข้อพิพาทที่มีความพิเศษกว่าวิธีที่ 1 คือ การที่มีบุคคลที่สามมาช่วยทำหน้าที่ในการช่วยแนะแนวทางออกของปัญหาด้วยวิธีการที่คู่พิพาทยอมรับ ซึ่งวิธีในปัจจุบันมีหน่วยงานรัฐที่มีกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกระบวนการขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ซึ่งค่อนข้างจะเป็นทางการโดยตัวเจ้าหน้าที่รัฐเองจะเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย อีกทั้งเป็นบุคคลซึ่งได้ผ่านการฝึกอบรมตามที่กฎระเบียบได้กำหนดไว้

3. วิธีการอนุญาโตตุลาการ (arbitration) คือ กระบวนการที่คู่พิพาทแต่งตั้งบุคคลขึ้นมาทำหน้าที่ เป็น “อนุญาโตตุลาการ” เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยทำเป็นคำชี้ขาด (arbitral award) กระบวนการวิธีการอนุญาโตตุลาการมีปรากฏให้เห็นในข้อพิพาทที่เกิดขึ้นสัญญาขนาดใหญ่ระหว่างรัฐกับเอกชนที่มีมูลค่ามหาศาล ซึ่งกระบวนการอนุญาโตตุลาการเป็นกระบวนการที่เป็นทางการ มีแพ้ มีชนะ เช่น กระบวนการในศาล เพียงแต่เป็นกระบวนการยุติข้อพิพาทนี้ทำขึ้นนอกศาล หากไม่พอใจในคำชี้ขาดคู่พิพาทสามารถเข้าสู่กระบวนการทางศาลที่มีเขตอำนาจได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ในเรื่องอนุญาโตตุลาการได้มีกฎหมายกำหนดเงื่อนไข ขั้นตอนและกระบวนการในการเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ซึ่งในกระบวนการนี้มีค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายกำหนด

4. วิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาโดยศาล (litigation) คือ กระบวนการยุติปัญหาข้อพิพาท โดยศาลเป็นผู้พิจารณาไปตามหลักฐาน ซึ่งผ่านโดยคำพิพากษาโดยกระบวนการนี้จะต้องมีผู้แพ้ ผู้ชนะเกิดขึ้น ซึ่งการยุติปัญหาด้วยวิธีนี้สามารถยุติปัญหาได้ แต่ไม่สามารถรักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาทได้ ซึ่งเป็นกระบวนการยุติปัญหาลำดับสุดท้าย

จากกระบวนการระงับข้อพิพาทข้างต้นที่ได้กล่าวมา แต่ละกระบวนการก็จะมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันออกไปตามกระบวนการวิธีการที่คู่พิพาทเลือก แต่จะดีกว่าหรือไม่ถ้าเราจะมีกระบวนการที่ให้คู่พิพาทซึ่งมีปัญหาเกิดขึ้นจับมือกันเข้าสู่กระบวนการยุติปัญหาด้วยตัวเอง บนหลักการพื้นฐานของการสมัครใจ ความเท่าเทียมกัน โดยให้ชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความสงบสุขในชุมชนโดยผ่านกระบวนการส่งเสริมความรู้การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีที่ชุมชนสามารถออกแบบวิธีการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกนี้ได้ด้วยตนเอง โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนให้คำแนะนำแก่ประชาชน ผู้นำชุมชน เพื่อยุติปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นด้วยตัวของชุมชนเอง ไม่ต้องนำปัญหาออกสู่ภายนอก เว้นแต่ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ก็ต้องให้คู่พิพาทดำเนินการตามขั้นตอนตามสิทธิของตน

จากประสบการณ์ผู้เขียนได้เคยทำหน้าที่เป็นนิติกรอยู่ที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2552 พบว่า เรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นมีประโยชน์ต่อประชาชนมาก เพราะเป็นการยุติปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกัน ด้วยศาสตร์และศิลป์ของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยผ่านการฝึกอบรมจากสำนักงานศาลยุติธรรม มีหลายระดับชั้น ซึ่งสามารถแก้ไขข้อพิพาทข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้มากมาย คืนสัมพันธภาพที่ดีให้แก่คู่ความ โดยผู้เขียนได้ทำหน้าที่ประสานคู่พิพาทผู้ไกล่เกลี่ยให้ได้มาพบกันและเจรจาพูดคุยกันในห้องที่จัดไว้ มีทั้งที่ศาลส่งมาให้และมายื่นคำร้องเพื่อให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยทำหน้าที่ประสานให้คู่พิพาทมาพบกัน มายุติปัญหาที่เกิดขึ้นก่อน

ที่จะบานปลายกลายเป็นคดีความที่ต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายอีกทั้งสัมพันธภาพที่ดี โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพียงแต่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายต้องเดินทางมาติดต่อยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อเข้าสู่กระบวนการของการไกล่เกลี่ย

อนึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยนี้ทำขึ้นในบริเวณอาคารที่ตั้งของศาลที่มีใช้ห้องพิจารณา (ห้องไกล่เกลี่ย) ทำให้คู่พิพาทซึ่งต้องมาเข้าสู่กระบวนการการไกล่เกลี่ยเกิดความวิตกกังวลอยู่บ่อยครั้ง ทั้งที่กระบวนการดังกล่าวได้เกิดขึ้นที่นอกห้องพิจารณาของศาล ประกอบกับสำนักกระงับข้อพิพาท ได้จัดฝึกอบรมอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ทั้ง 9 ภาค ทั่วประเทศ อาสาสมัครไกล่เกลี่ยที่ผ่านการฝึกอบรมของสำนักกระงับข้อพิพาทได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาทในชุมชนของตน เพื่อยุติปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นไม่ให้น่าออกมาสู่สังคมอันเป็นการตัดวงจรของปัญหาความวุ่นวายที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมภายนอก ทำให้ชุมชนมีความสงบสุขและความเข้มแข็ง โดยอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนมีจุดกำเนิดมาจาก โครงการอบรม “อนุญาติตุลาการหมู่บ้าน” โดยจัดอบรมที่เขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 6-11 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 และ วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมสิ่งที่ได้เกิดขึ้น คือ คู่พิพาทในชุมชนไม่ต้องนำคดีมาฟ้องร้องในชั้นศาลได้ระดับหนึ่ง ก่อให้เกิดความสามัคคีและสามารถรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ส่งผลต่อความสงบสุขเรียบร้อยในชุมชน และประเทศชาติ (สำนักกระงับข้อพิพาท, ม.ป.ป., หน้า 6)

ผู้เขียนเห็นว่าการระงับข้อพิพาทในชุมชนเป็นเรื่องที่ชุมชนได้ประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง เพราะชุมชนสงบสุขก็จะส่งผลดีต่อความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งประเทศชาติก็จะสงบสุขมั่นคง มีความเจริญรุ่งเรืองยั่งยืน แต่การที่จะให้ชุมชนสงบสุขได้มหาวิทยาลัยราชภัฏควรจะไปมีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนความสงบสุขนี้ด้วยวิธีการบริการทางวิชาการ อย่างที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นหน่วยงานรัฐที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยในเรื่องของการพัฒนาท้องถิ่นมีหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ซึ่งในทุกด้านของการพัฒนาท้องถิ่นย่อมจะเกิดปัญหาข้อพิพาทอันเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ ซึ่งต่างก็ต้องใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม แต่ที่สำคัญเมื่อเกิดข้อพิพาทแล้วเราจะมีกระบวนการยุติปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ด้วยวิธีการใดที่จะทำให้ชุมชนและสังคมนั้นได้รับความเสียหายน้อยที่สุด อีกทั้งรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของคู่พิพาทให้เหมือนเดิม

นโยบายแห่งรัฐ

การที่ให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าไปจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยรัฐมีหน้าที่ในการสนับสนุน สืบเนื่องจากหมวด 6 นโยบายแห่งรัฐ มาตรา 68 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติว่า รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติและให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินควร

จากบทบัญญัติในมาตรา 68 วรรคหนึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก เป็นธรรม

และไม่เลือกปฏิบัติ และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร ฉะนั้น การระงับข้อพิพาทในชุมชนด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม โดยการที่ประชาชนเลือกที่จะเข้าสู่กระบวนการเองด้วยความสะดวก เพราะกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกิดขึ้นในชุมชน อันเป็นที่อยู่ของประชาชนได้ทุกเวลาที่สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม ทั้งนี้เพราะข้อยุติที่เกิดขึ้นเกิดจากความสมัครใจของคู่พิพาททั้งสองฝ่าย และอาจไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยให้แต่ละชุมชนจะมีกระบวนการและวิธีการของตนเองภายใต้กรอบที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

สัญญาประนีประนอมยอมความ

เรื่องของการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยในชุมชนมีหลากหลายปัญหาทั้งในเรื่องคดีแพ่ง คดีอาญาและในเรื่องอื่น ๆ หากตกลงกันได้ก็ยุติปัญหาได้ คู่พิพาทอาจจะทำข้อตกลงในรูปแบบสัญญาประนีประนอมยอมความตามมาตรา 850-มาตรา 852 ลักษณะ 17 ว่าด้วยสัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ

“มาตรา 850 อันสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น คือสัญญาซึ่งผู้เป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน

มาตรา 851 อันสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิด หรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่า จะฟ้องบังคับคดีได้ไม่

มาตรา 852 ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นย่อมทำให้การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่าย ได้ยอมสละนั้นระงับสิ้นไป และทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงในสัญญานั้นเป็นของตน”

จากบทบัญญัติในมาตรา 850-852 จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้อธิบายถึงลักษณะของการประนีประนอมยอมความว่า สัญญาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่ตกลงสมัครใจกันระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ด้วยการต่างฝ่ายต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน ซึ่งจะสอดคล้องกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นเรื่องที่คู่พิพาทสมัครใจเข้าหากัน เพื่อยุติปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องคดีแพ่ง คดีอาญา หรือในเรื่องอื่น ๆ

รูปแบบของสัญญาประนีประนอมยอมความกฎหมาย ขอแค่หลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อของฝ่ายที่ต้องรับผิดหรือลายมือชื่อของตัวแทนเท่านั้น ก็มีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมาย แต่หากไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือการตกลงประนีประนอมยอมความนั้นก็ไม่มีเสียไป เพียงแต่ไม่สามารถฟ้องบังคับคดีได้ ซึ่งในเรื่องนี้มีความสำคัญ กล่าวคือหากคู่พิพาทไม่มีหลักฐานที่กฎหมายกำหนดก็ไม่สามารถนำข้อตกลงนั้นไปฟ้องบังคับคดีต่อศาลได้ หากมีการผิดข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความ แต่ถ้าไม่มีการผิดสัญญาประนีประนอมยอมความข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็เป็นอันยุติแม้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ

ผลของการที่คู่พิพาทได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ทำให้ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนั้นได้ยุติลง แต่ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ใหม่ในข้อตกลงที่ได้ทำขึ้นใหม่ในรูปแบบของสัญญาประนีประนอมยอมความ

ในเรื่องของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นที่สามารถนำเข้าสู่การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยนั้นสามารถทำได้ทุกเรื่องตราบเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้าม ซึ่งข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญาประนีประนอม

ยอมความกัน หากต่อมา มีการไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ทำกันไว้ก็สามารถนำเอาข้อตกลงนั้นไปฟ้องร้องต่อศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีได้ เพียงแต่ข้อตกลงนั้นศาลไม่สามารถพิพากษาตามยอมได้ อย่างเช่น การทำสัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำในชั้นศาลและศาลพิพากษาตามยอม ซึ่งกรณีหลังหากคู่พิพาทไม่ปฏิบัติตามศาลสามารถบังคับคดีได้เลย เรียกว่า “คำพิพากษาตามยอม” ซึ่งแต่ละวิธีก็จะมีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกันออกไป แม้สัญญาประนีประนอมยอมความจะมีผลผูกพันตามกฎหมาย แต่สถานะก็เป็นเพียงสัญญาประเภทหนึ่ง ทำให้เมื่อมีการผิดสัญญาคู่พิพาทมีสิทธินำฟ้องร้องขอให้ศาลบังคับให้ตามสิทธิ (สรวีศ ลิ้มปรีชี่, 2560, หน้า 20)

การที่จะทำให้ชุมชนสงบสุขเกิดความเข้มแข็งได้ นอกจากประชาชนในชุมชนร่วมมือกันแล้วมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะหน่วยงานรัฐหน่วยงานหนึ่ง ที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับท้องถิ่น สามารถเข้าไปมีบทบาทสนับสนุนการระงับข้อพิพาทในชุมชน โดยวิธีการให้ความรู้ทักษะการระงับข้อพิพาทซึ่งเป็นการบริการวิชาการอย่างหนึ่งให้แก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ที่กำหนดว่า ในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตาม มาตรา 7 (4) กล่าวคือ เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเข้าไปมีส่วนร่วมในการขจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการยุติปัญหาที่จะบานปลายออกมาสู่สังคมภายนอก ดังเช่น ได้ปรากฏในสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุโทรทัศน์ในการเรียกร้องความยุติธรรมจากปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่มีทางแก้ไขของประชาชน ทำให้ดูเหมือนว่าการเข้าถึงความยุติธรรมในสังคมค่อนข้างยากมากสำหรับประชาชนธรรมดา แต่ถ้าเรามีวิธีการเข้าถึงความยุติธรรมที่ง่ายรวดเร็ว ปราศจากค่าใช้จ่ายจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ชุมชน และสังคมโดยรวม ด้วยความสมัครใจ ความพึงพอใจของคู่พิพาทเอง โดยปราศจากอำนาจของศาลที่จะเข้ามาบังคับคดีให้เป็นไปตามกระบวนการของกฎหมาย ซึ่งผลที่เกิดขึ้นย่อมต้องมีผู้แพ้ผู้ชนะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

การระงับข้อพิพาทในชุมชนด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยนั้น เป็นวิธีการที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม โดยประชาชนมีทางเลือกที่จะเข้าถึงความยุติธรรมด้วยตัวเอง ที่อาจไม่มีค่าใช้จ่าย เพราะกระบวนการนี้ได้เกิดที่ชุมชนของตนเอง ดำเนินการเองภายในชุมชนทำให้คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้ง่ายกว่าการที่คู่พิพาทนำข้อพิพาทออกสู่ภายนอกชุมชน คือ ไปฟ้องร้องคดีต่อศาล ผลที่ตามมาย่อมยากที่จะรักษาสัมพันธ์ภาพไว้ ต่างจากการไกล่เกลี่ยซึ่งเมื่อคู่พิพาทเปิดใจคุยกันปัญหาเรื่องราวต่าง ๆ ก็จะยุติลงด้วยความสมานฉันท์ ในทางรัฐศาสตร์ การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการ บนหลักการพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจในการเลือกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือไม่ และการมีส่วนร่วมจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคซึ่งกันและกัน (ศิริรัตน์ รัตน์พันธ์, 2543, หน้า 43) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทด้วยตัวเองเป็นการที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมดำเนินการด้วย

ตนเอง (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545, หน้า 58-61) ซึ่งหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสำคัญในประเทศที่มีการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งในเรื่องการไกล่เกลี่ยก็เป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการความขัดแย้งด้วยตนเองซึ่งมีหลายระดับ โดยในระดับชุมชนท้องถิ่นให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยคนภายในชุมชนเอง เพราะแต่ละชุมชนแต่ละท้องถิ่นก็จะมีจารีตและหรือวัฒนธรรมที่ต่างกันในการระงับข้อพิพาท รัฐเพียงแต่สนับสนุนให้ความรู้ทางวิชาการ เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิต จารีตประเพณีและ/หรือวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น トラบเท่าที่ข้อตกลงในการระงับ ข้อพิพาทไม่ขัดต่อกฎหมาย

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคมที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หากเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีไกล่เกลี่ยนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการบริการทางวิชาการอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมีพื้นที่ดูแลมีความเข้มแข็ง เพราะสามารถจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนแต่ละท้องถิ่น สอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ถูกกำหนดไว้ใน มาตรา 7 และมาตรา 8 (4) ซึ่งเป็นการบริการทางวิชาการอย่างหนึ่ง อีกทั้งสอดคล้องกับ หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 68 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่กำหนดว่า รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินควร ซึ่งเป็นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ง่ายเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และอาจไม่มีค่าใช้จ่าย เพราะประชาชนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ผลที่ได้กลับคืนสู่ตนเอง ชุมชน และสังคม อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน บนหลักแห่งความสมัครใจ หลักความเท่าเทียม เสมอภาคกัน ซึ่งแตกต่างจากกรณีนำข้อพิพาทไปฟ้องร้องต่อศาล

เมื่อข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนับแต่การยื่นคำฟ้องต่อศาลเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด สิ่งที่จะเกิดตามมา คือ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ฯลฯ เสียเวลาทำงาน เสียสุขภาพ เพราะต้องมานั่งเครียดกับข้อพิพาทที่เป็นคดีความ ซึ่งมีผลกระทบมากมายหลังจากเป็นคดีความ แต่ถ้ามีวิธีการที่ยุติข้อพิพาทที่เข้าถึงง่ายในชุมชนท้องถิ่นแล้วย่อมก่อให้เกิดการประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย ไม่เสียสุขภาพ เพราะทุกอย่างยุติในชุมชน อย่างที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า เมื่อชุมชนเข้มแข็งแล้วย่อมส่งผลให้เศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติมั่นคงและได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะประชาชนเกิดความรักสามัคคีกัน

สรุปและข้อเสนอแนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทในชุมชน เพราะเป็นการบริการทางวิชาการอย่างหนึ่ง ในการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนในการให้ความรู้ เทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยด้วย

บรรณานุกรม

- พรรณยง พุฒิปาษะ. (2550). การขจัดความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- ศิรินรรัตน์ รัตนพันธ์. (2543). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม: ศึกษากรณีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรวีศ ลิ้มปรีงชี. (2560). กฎหมายกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พรินท์.
- สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา. (2547). พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินผลคุณภาพการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักกระบวนข้อพิพาท. (ม.ป.ป.). เอกสารฝึกอบรมอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.